

Sitat

O mäktiga feer, ge mitt barn i faddergåva
inte bara skönhet, hälsa och rikedom
och allt det där ni brukar komma stickande med,–

Ge mitt barn läshunger,
det ber jag med brinnande hjärta!
Jo, för jag ville så gärna att mitt barn skall få i sin hand
nyckeln till det förtrollade landet,
där man kan hämta den sällsammaste av all glädje.

Astrid Lindgren, 1956

Vísindavøka 2014

Lundi ella pingvin? – børn og mál

Týdningur av:

- ▶ Másligum førleika
- ▶ Lesiførleika
- ▶ Hvussu hesi eru knýtt at hvørjum øðrum

Ph.d-verkætlan um málmennig hjá føroyskum børnum

- ▶ Brúka orðini *lundi* og *pingvin*

Lesiførleiki er týðningarmikil

Lesiførleiki

- ▶ Týdning fyri øll: Óansæð um vit duga væl, ókey ella hava trupulleikar við lesingini
- ▶ Tað er nakað vit brúka hvønn dag og til nógv ymisk endamál

Samband millum málmennning og lesing

Áhugin fyri málsligu menningini hjá børnum er vaksin nógv tey seinnu árin.

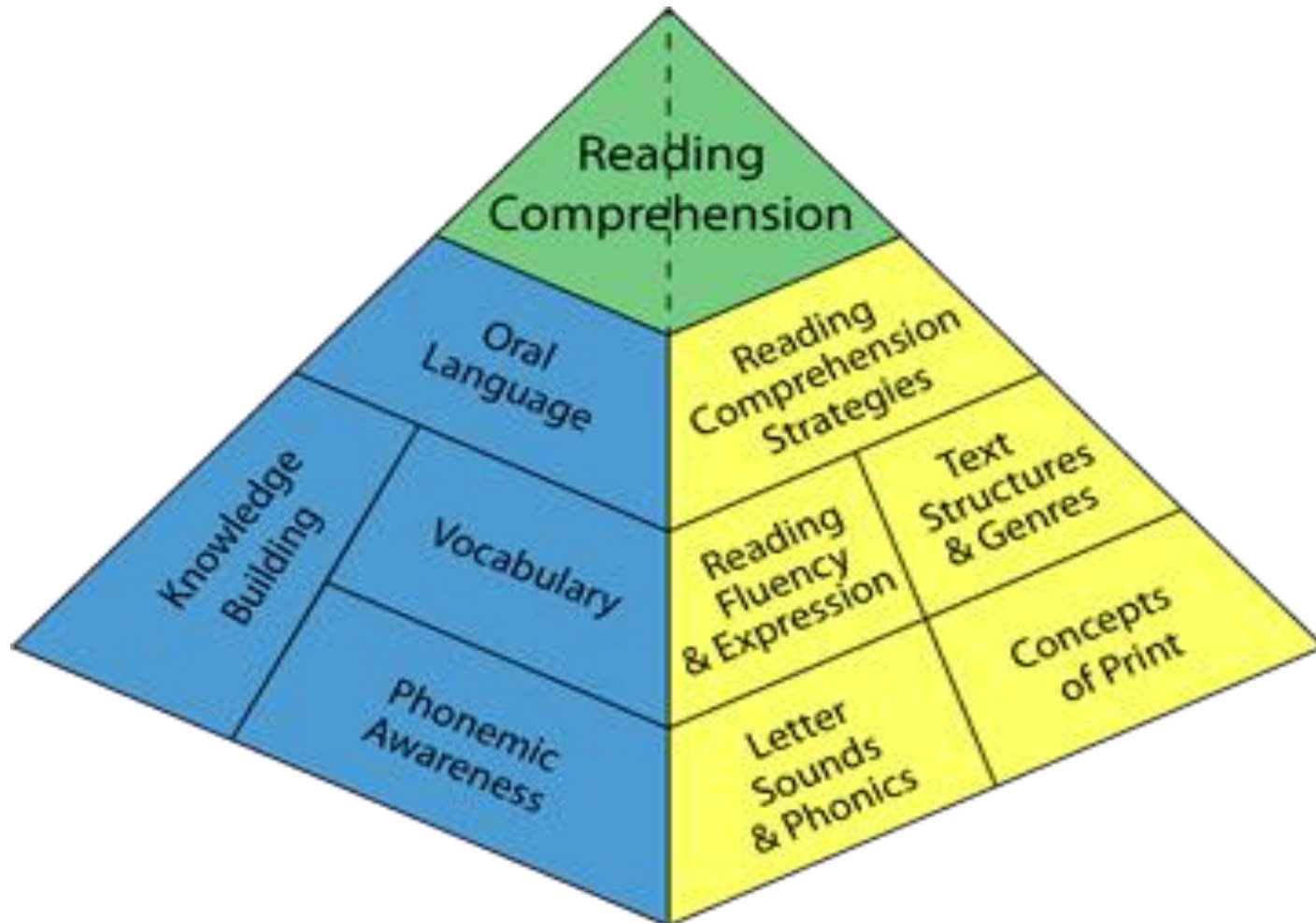
Tað kemst millum annað av, at gransking vísir at tað er samband millum málmennningina, t.d. orðafeingi og málfatan, og hvussu væl børnini seinni duga at lesa.

Hví?

Lesing og orðafeingi

Lesing og orðafeingi

upplestur

- Lesa fyrri at læra

avkoda

- Læra at lesa

vitan

- Lesa fyrri at læra meira
-
-

Læra:

- ▶ læra eitthvørt, tú ikki dugdi áðrenn –
í hesum førinum eitt orð ella hugtak

Vit økja um orðafeingið alt lívið:

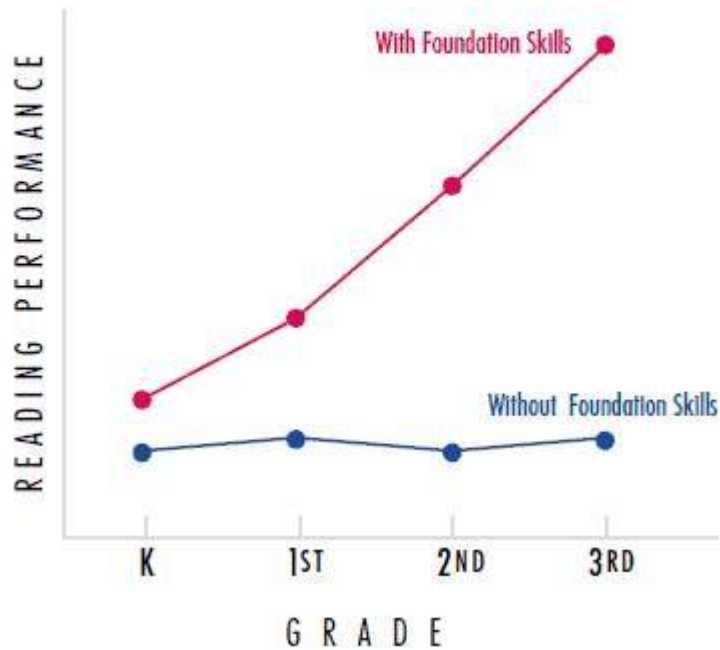
- ▶ **Prokrastinere**, (af lat. *procrastinare*, af *pro-* + *crastinus* hørende til morgendagen, af *cras* i morgen), opsætte til den følgende dag; udsætte; forhale.

Problemet ses svært ofte hos studenter, 80-95% av dem antas at prokrastinere.

Matteus-ávirkanin

Matthew Effect in Reading

Dømi:

Lesi fyri at læra:

Av øllum carbonatomunum, sum verða bundið í lívrunnin evni í ljóssamrunanum, verður eitt sindur av carbondioxididi latið aftur í luftina, so hvørt sum lívrunnin evni verða brend í lívverum.

(Bók til framhaldsdeild)

▶ Tekniskur skúli

Lesing og orðafeingi

- ▶ Málmenningin er týðningarmikil, serliga orðafeingi, tí tað er samband millum orðafeingi og lesiførleika.
- ▶ Gott orðafeingi lættir um lesingina (avkodingina) og lættir eisini um ta kognitivu tilgongdina at skilja tekstin.
- ▶ Orðafeingi hevur týðning, tí tað er grundað á vitan. Tað er ikki bara ein listi av orðum, men at hava eina djúpa fatan av orðunum/ hugtøkunum.

Orðafeingi er tilognað vitan

Verkætlanin

Málmennning hjá føroyskum børnum

Um verkætlanina

Fróðskaparsetur Føroya og Syddansk Universitet

Vegleiðarar:

- ▶ Dorte Bleses, professari, Center for Børnesprog, Syddansk Universitet
- ▶ Zakaris Svabo Hansen, adjunktur í málfrøði, Føroyamálsdeildin
- ▶ Hjalmar P. Petersen, dr. phil, lektari í málfrøði, Føroyamálsdeildin

Fígging:

- ▶ Granskingarráðið
 - ▶ Syddansk Universitet
 - ▶ Sernám
 - ▶ Fróðskaparsetur Føroya
-

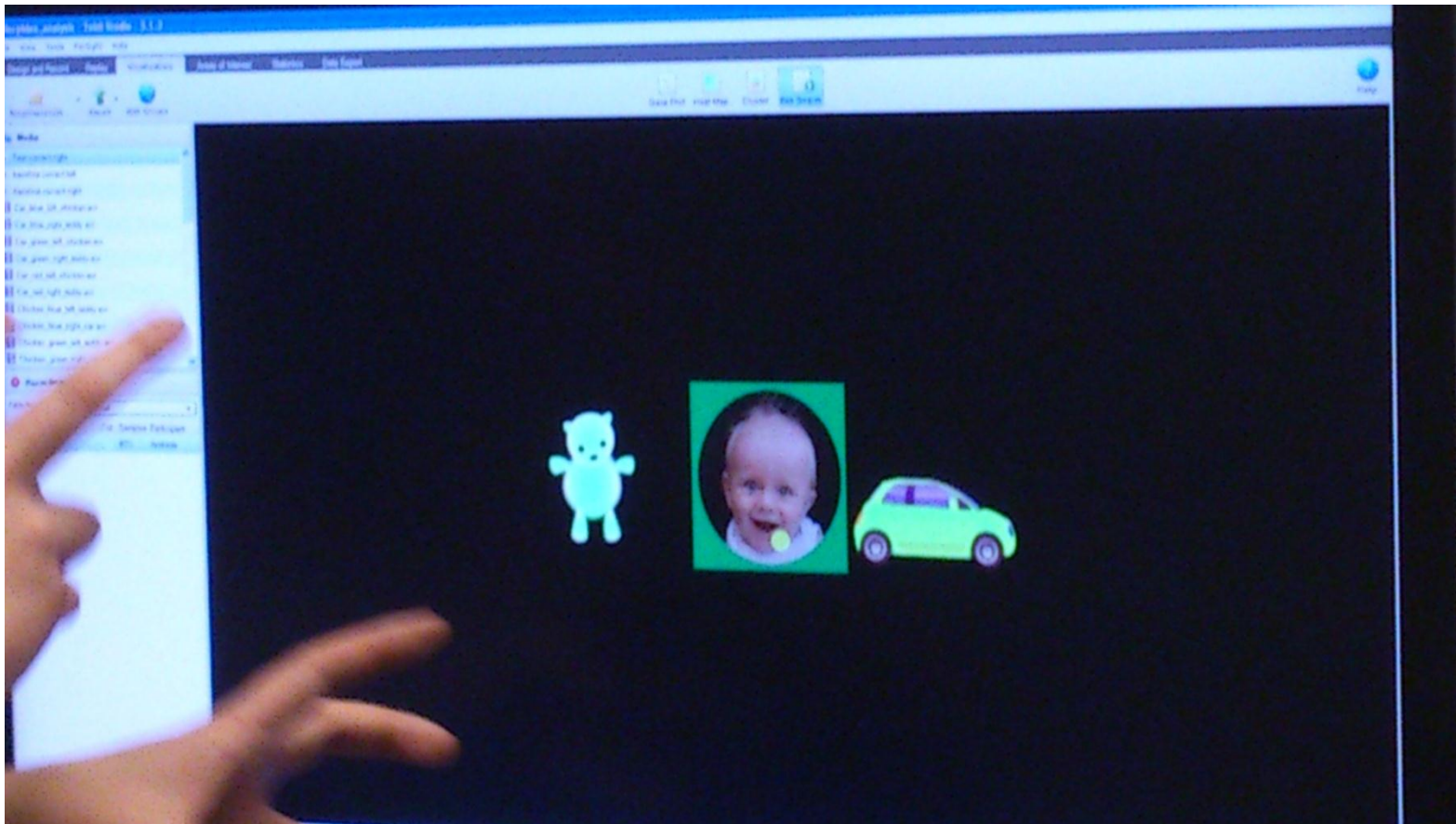
Hættir at kanna mál hjá börnum

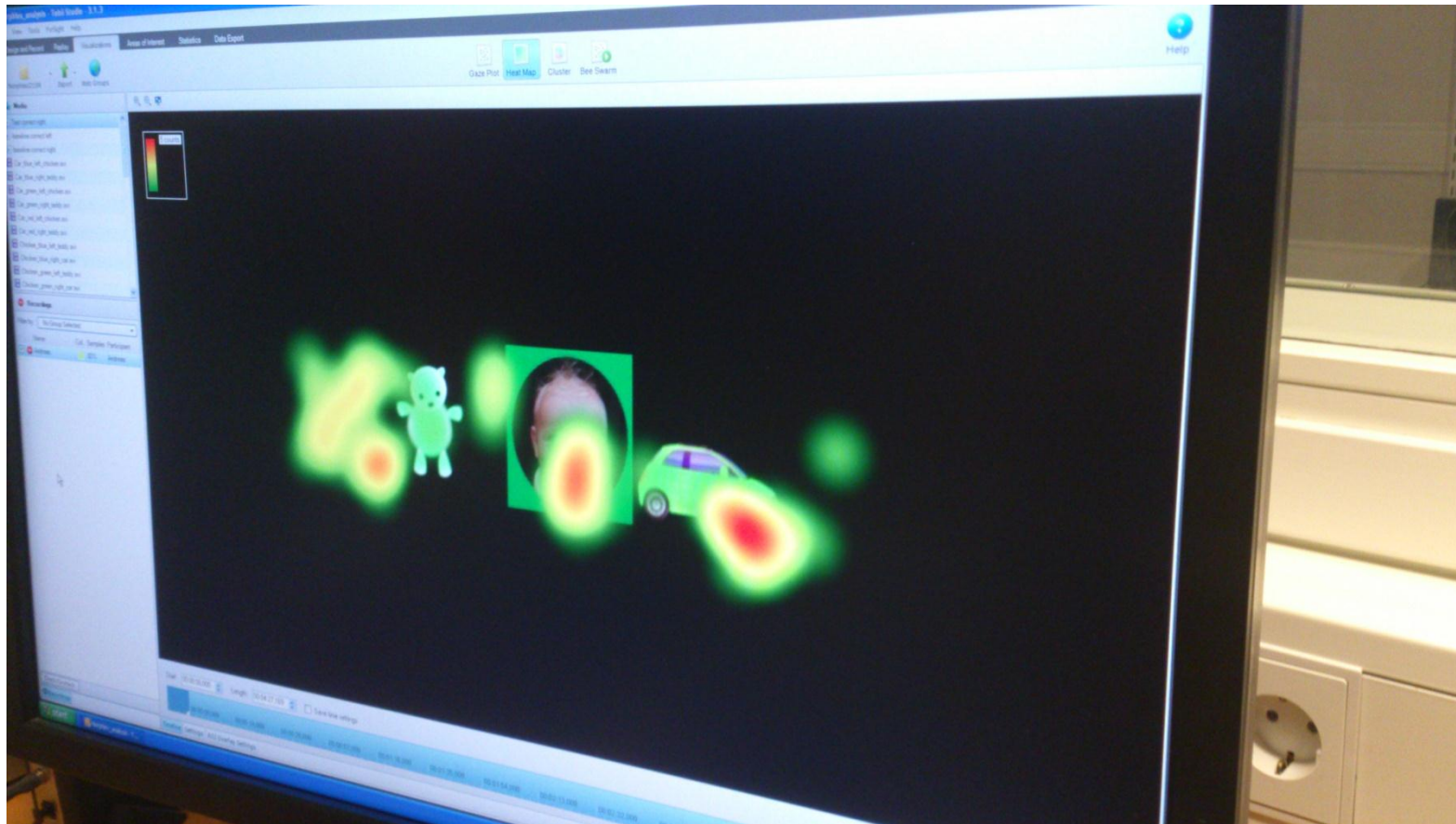
EEG

Eye-tracking

Eye-tracking

Upptøkur

Foreldrafrágreiðingar

Hvør hevur fyllt skjalið út:

Mamma Pápi

Onnur (hvussu eru tey í familju við barnið):

PARTUR 1 Orð sum børn brúka

Ein partur av verkætlanini er at tillaga CDI-foreldrafrágreiðingarnar (MacArthur-Bates Communicative Development Inventories) til føroyskt.

- ▶ skipaða og empiriskt grundaða lýsing av, hvussu føroysk børn menna málið
- ▶ CDI verður brúkt í meiri enn 60 londum
- ▶ børn 8-36 mðr.

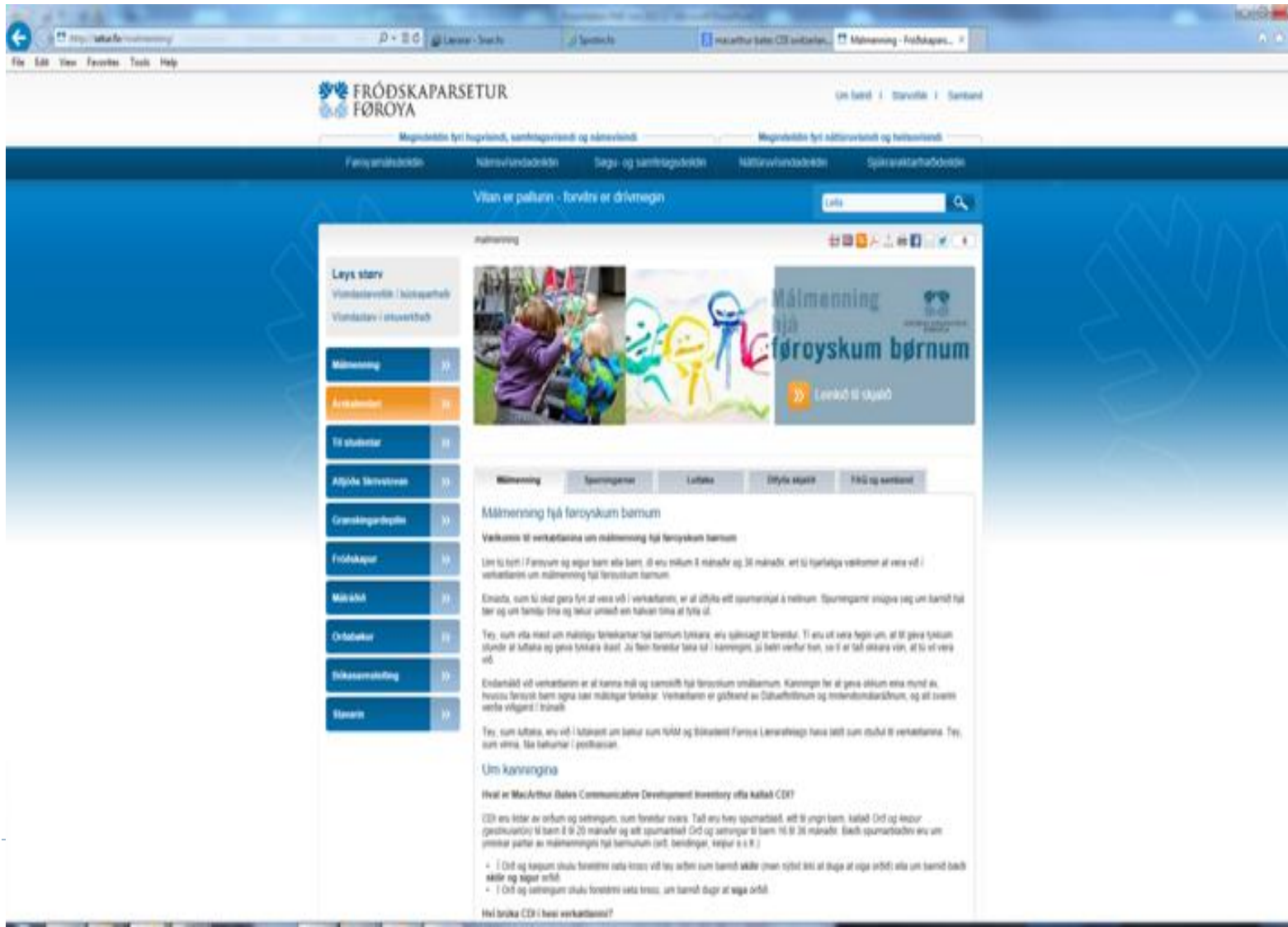
www.kidswords.org

www.sprakutvikling.no

<http://setur.fo/malmenning/>

Innsavning

The screenshot shows the website of Fróðskaparsetur Føroya. The main navigation bar includes links for 'Um lán', 'Stovur', and 'Samband'. Below this, there are several menu items: 'Fróðskapur', 'Málmønning', 'Lutfak', 'Dýfa skjal', and 'Fíg og samband'. The main content area is titled 'Málmønning' and features a large image of children playing with colorful balloons. To the left of the main content is a sidebar with a list of menu items: 'Leys stovr', 'Málmønning', 'Arkiv', 'Til stúdentar', 'Alþjóða Tænastan', 'Granskunarskipti', 'Fróðskapur', 'Málsháttur', 'Orðabók', 'Síðisvæðing', and 'Stærni'. The main content area contains text about the 'Málmønning' program, which is a communication development inventory for Faroese children. It includes a section titled 'Um málmønning' and a section titled 'Um kanningina'. The text explains that the inventory is used to assess the communication skills of children and to identify areas for improvement. It also mentions that the inventory is used by teachers and parents to monitor the progress of their children. The text is in Faroese and is written in a clear, readable font. The website has a clean, professional design with a blue and white color scheme. The navigation bar is at the top, and the main content area is in the center. The sidebar is on the left side of the page. The overall layout is easy to navigate and provides a wealth of information for users.

Fróðskaparsetur FØROYA

Um lán | Stovur | Samband

Málmønning

Fróðskapur | Málmønning | Lutfak | Dýfa skjal | Fíg og samband

Vitan er pallurin - Føroysk er drívmeign

Leys stovr

Vitastovur í húsararbeiði

Vitastovur í atvinnararbeiði

Málmønning

Arkiv

Til stúdentar

Alþjóða Tænastan

Granskunarskipti

Fróðskapur

Málsháttur

Orðabók

Síðisvæðing

Stærni

Málmønning hjá føroyskum børnum

Vækkast til verkætlanina um málmønning hjá føroyskum børnum

Um tíðir í Føroyum og eiga børn ella børn, 10 ára gamlir og 16 mánaðir, er tí hjartaliga vækkað at vera við í verkætlanini um málmønning hjá føroyskum børnum.

Endað, sum tí skal gera fyrst at vera við í verkætlanini, er at útfylla eitt spurnarskið á netinum. Spurnarskið snýggja seg um barnið hjá tær og um barnið tína og tekur umleið ein halvan tíma at fylla út.

Tey, sum vita mest um málmønning hjá børnum tekna, eru spurnað til forendur. Tí eru út sera leggjandi, at tí geva ljós um stundir at lutfak og geva ljós á barni. Tá forendur taka til í kanningini, er best verður best, so tí er tað okkara vilt, at tí verja við.

Endanmál við verkætlanini er at samna mál og samfelld hjá føroyskum smábørnum. Kanningin fer at geva okkum ein mynd av, hvussu føroysk børn ogna sær málmønning. Verkætlanin er gjørd á Dáttarfróðskaparsetri og Menntamálaráðgjafum, og allir tveir verða viðgjardir í framtíð.

Tey, sum lutfak, eru við í kanningini um barnið sum hjá FM og Síðisvæðing Føroya Lærarabólga hava best sum stundir í verkætlanini. Tey, sum vitna, fáa kunningar í postbúxun.

Um kanningina

Hvat er MacArthur Bates Communicative Development Inventory ella kallað CDI?

CDI eru listar av orðum og setningum, sum forendur svara. Talið eru hvar spurnarskið, eftir tí ungu barni, kallað CDI og Ansvar (gestgjafur) í barni 18-20 mánaðir og aftur spurnarskið CDI og Ansvar í barni 18-24 mánaðir. Bæði spurnarskið eru ein ummál partur av málmønningini hjá barninum (art, berndingur, segur e.t.c.).

- CDI og Ansvar skulu forendur svara krossi við fyrri svarið sum barnið skilur (men nýtir líka at duga at svara orðið ella ein barnið bæði skilur og segur orðið)
- CDI og Ansvar skulu forendur svara krossi, um barnið dugir at svara orðið

Hvur brúka CDI í heini verkætlanini?

Data

- ▶ Orðafeingið
- ▶ Gott grundarlag at samanbera útfrá, tí tað er sama kanning sum í øðrum londum, tó við heimligum spurningum, ein adaptión. Tískil stendur pingvinin ikki einsamøll, men lundin er sloppin við.
- ▶ Rádata, yvir 1200 spurnarskjøl

Lundi ella pingvin?

Lundi ella pingvin?

- ▶ Ljóðliga
- ▶ Títtleiki

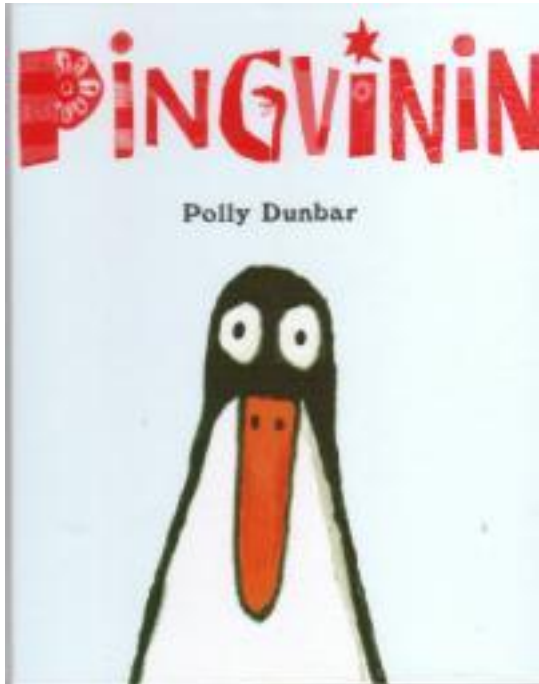

Lundi:

- ▶ likka
- ▶ pingvin
- ▶ gás
- ▶ gogga
- ▶ pappageykur
- ▶ dunna
- ▶ fuglur

Íkast - input

-
- ▶ Íkast týdning
 - ▶ At tosa við börnini

Lítið mál, minni av øðrum íkasti:

- ▶ Sjónvarp - barnasjónvarp og teknifilmar
- ▶ Bøkur (upprunabøkur við heimligum myndum)
- ▶ Telduspøl
- ▶ Søgur (ljóðbøkur, podcasts, teldil)

Hvat hava lundin og pingvinin at siga?

- ▶ Orðafeingi
- ▶ Samanbering millum børn
- ▶ Samanbering millum mál

Hvat fáa vit burturúr?

- ▶ Vitán um orðfeingi, málfatan og málburð hjá føroyskum børnum
- ▶ Hvat er lætt/trupult?
- ▶ Vitánin kann stuðla okkum sum eru um børnini til at gera gagnlig átøk

Eg havi fleiri 100 orð afturat ☺

Takk til øll foreldur, sum hava luttikið í kanningini.

Takk til tykkum 😊

sissalmr@setur.fo

